

20. Гончарук Т. Г. Статті М. І. Савича на сторінках одеської преси 1860 р.: голос колишнього кирило-мефодіївця напередодні «великої реформи» // Науковий вісник / Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. — Одеса, 2012. — № 15 (167).
21. Савич Н. Главнейшие основания, на каких предполагается учредить банк в Одессе // ОВ. — 1860. — 13 августа; Савич Н. Объяснения на проект о домовладельческом банке в Одессе // ОВ. — 1860. — 20 августа; Савич Н. Еще объяснения на проект о домовладельческом банке в Одессе // ОВ. — 1860. — 25 августа; Савич Н. От учредителей домовладельческого и акционерного банка в Одессе // ОВ. — 1860. — 27 августа; Савич Н. Ответ на замечания, помещенные в № 93-м Од. В., касательно проектированного банка в Одессе // ОВ. — 1860. — 6 сентября.
22. К. М. Учителя осторожности // ОВ. — 1860. — 12 июля.
23. Савич Н. Ответ на статью Г. К. М. «Учителя осторожности». Ночные сторожа // ОВ. — 1860. — 26 июля.
24. Гончарук Т. Г. «Листок Русского общества пароходства и торговли» 1860 р.: прогрессивна одеська газета напередодні «великої реформи» // Інтелігенція і влада. Громадсько-політичний науковий збірник. Серія: Історія. — Одеса, 2012. — Вип. 24.
25. Современная летопись // ОВ. — 1863. — 13 августа.
26. Брацлавский П. По поводу некоторых общественных вопросов // ОВ. — 1863. — 29 августа.
27. Савич Н. Ответ на заметку г. Брацлавского по поводу некоторых вопросов общественного управления // ОВ. — 1863. — 5 сентября.
28. Савич Н. По поводу статьи г. Брацлавского помещенной в № 106 Од. В. // ОВ. — 1863. — 2 октября.

Анотації

Гончарук Т. Г. Публикации М. Савича на страницах газеты «Одесский вестник» конца 1850-х — первой половины 1860-х гг.: бывший кирило-мефодиевец о проблемах одесской жизни периода реформ.

В статье анализируются публикации М. Савича на страницах одесской газеты «Одесский вестник» в 1858–1863 гг. Анализируются содержание статей, касающихся важных вопросов городской жизни, а также реформирования образования, создания частных банков, положения рабочего класса, учреждения органов местного самоуправления и др. Делается вывод о прогрессивности взглядов М. Савича.

Ключевые слова: М. Савич «Одесский вестник», Кирило-Мефодиевское общество, история прессы.

Goncharuk T. G. M. Savich's publications in the newspaper «Odessa Herald» in the late 1850s — early 1860s: ex-kyrylomefodievets about problems in the life of Odessa during the reform period.

The article is devoted to M. Savich's publications in Odessa newspaper «Odessa Herald» in 1858–1863. It analyzes the content of the articles relating to the important issues of urban life, as well as education reform, the establishment of private banks, the position of the working class, the establishment of local self-government, etc. The conclusion about progressiveness of views of M. Savich is given.

Key words: M. Savich, «Odessa Herald», Cyril and Methodius society, history of press.

Надійшла до редакції 15 жовтня 2013 р.

УДК 94(477)“1929–1932”

М. І. Зуляк

РАДЯНОФІЛЬСЬКА ТЕМАТИКА ЛЬВІВСЬКОГО ЧАСОПISУ «НОВІ ШЛЯХИ» (1929–1932 рр.)

У статті проаналізовано радянське тематичне львівського журналу «Нові шляхи» (1929–1932 рр.). Досліджено його поширення серед читачів, конфіскації номерів польською владою і припинення його видання.

Ключові слова: Східна Галичина, радянське, львівський часопис «Нові шляхи».

Досліджувана нами проблема є надзвичайно актуальною і необхідною для сучасного розуміння й осмислення тогочасних складних процесів, пов'язаних із поширенням радянського у видавничій справі у Східній Галичині в кінці 20-х — на початку 30-х рр. ХХ ст.

Наукова новизна досліджуваної проблеми полягає у тому, що автором статті, чи не вперше, досліджено радянське тематичне львівського літературно-наукового, мистецького і громадського місячника «Нові шляхи». Окреслені автором проблемні питання практично науковцями не досліджувалися, тому заслуговують на ґрунтовне наукове пізнання й об'єктивне дослідження.

Об'єктом дослідження виступає львівський літературно-науковий, мистецький і громадський місячник «Нові шляхи».

Предмет дослідження — зміст і тематика публікацій, розміщених на сторінках часопису «Нові шляхи», як чинник популяризації радянофільської ідеології у Східній Галичині в окреслений період.

Мета статті — дослідити радянофільську тематику львівського часопису «Нові шляхи» упродовж 1929–1932 рр.

Завдання статті ґрунтуються на аналізі змісту й тематики публікацій радянофільського змісту, надрукованих у «Нових шляхах»; зацікавленістю редакційної колегії здобутками українізації в радянській Україні; поширення видання серед читачів; конфіскації польською владою часопису і припинення його видання.

Хронологічні рамки статті охоплюють період упродовж 1929–1932 рр., коли названий часопис видавався у Львові і певна частина східногалицьких громадсько-політичних і культурно-просвітніх діячів в силу ідеологічних обставин перебували під впливом здобутків українізації в радянській Україні.

Зрозуміло, що обмежений обсяг цієї статті не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблематики. Однак її автор вважала за необхідне зосередити увагу саме на зазначеній тематиці, проаналізувати зміст й тематику радянофільських публікацій «Нових шляхів».

Незважаючи на певні здобутки науковців у дослідженні задекларованої проблематики, поза межами досліджень учених залишається чимало важливих нерозв'язаних проблем. Зокрема це радянофільська тематика львівського часопису «Нові шляхи», що видавався й редагувався А. Крушельницьким упродовж 1929–1932 рр.

Історіографія праць з досліджуваної проблематики в основному представлена публікаціями про українські часописи Львова упродовж 1848–1939 рр. [1, с. 80–87]. Деяку інформацію можна почерпнути з публікації М. Ільницького [2] і енциклопедичних даних про часопис «Нові шляхи» названого автора в «Енциклопедії історії України» [3]. Окремі питання, пов'язані із заснуванням часопису «Нові шляхи» у Львові, досліджувала і автор цієї публікації [4, с. 55–63].

Джерельну базу наукової статті складають фонди 311 «Редакція журналу «Нові шляхи», м. Львів» [5, арк. 1–4; 6, арк.

13–13 зв.; 7, арк. 1; 8, арк. 1–3, 6–7, 10, 17, 21; 9, арк. 2; 10, арк. 17, 20, 41, 43 зв.; 11, арк. 1, 6] та 361 — «Крушельницький Антін (1878–1937)», письменник, журналіст, літературний критик, педагог, громадсько-політичний діяч, редактор, журналів «Нові шляхи» і «Критика» у Львові» [12, арк. 1, 7; 13, арк. 1, 4 зв., 6] Центрального державного історичного архіву України в м. Львові.

Таким чином, окреслена нами проблема не знайшла ґрунтовного висвітлення у наукових публікаціях, тому аналіз історіографії та джерельної бази дослідження дає змогу зробити зважений висновок про те, що на сьогодні у науковій літературі відсутні праці, що ґрунтуються на дослідженні зазначеної проблеми.

Львівський науковий, літературно-науковий, мистецький і громадський місячник, що видавався упродовж 1929–1932 років видавничою спілкою з однойменною назвою «Нові шляхи» — кооперативі з обмеженою відповідальністю. Друкувався часопис друкарнею Наукового товариства ім. Т. Шевченка (далі — НТШ). Відповідальним редактором був Антін Крушельницький — громадсько-політичний діяч, письменник, публіцист, літературознавець, журналіст, перекладач, педагог, редактор та видавець. До складу редакційної колегії входили Ярослав Кунанець (Антін Босий), Святослав Гординський, Петро Дереш, Авенір Коломиєць, Антін Крушельницький, Іван Крушельницький [1, с. 80–87].

А. Крушельницькому належить не лише важлива роль у виданні й редагуванні часопису «Нові шляхи». Варто наголосити на тому, що у кінці 20-х — на початку 30-х рр. ХХ ст. він перебував не лише на радянофільських позиціях, але й виступав пропагандистом, агітатором й ідеологом радянізації у Східній Галичині.

Видання виходило книгами, декілька з них формували том. Наприклад, книги 1–2 утворили том 1, книги 3–4 — том 2 і так далі. Його видавала видавнича спілка «Нові шляхи», заснована за ініціативи А. Крушельницького 15 січня 1929 р. у Львові [5, арк. 1–4].

Статут видавничої кооперативи «Нові шляхи» з обмеженою відповідальністю у Львові, прийнятий 15 січня 1929 р. Він включав одинадцять основних розділів [5, арк. 1–4]. Мета діяльності кооперативи полягала у тому, щоб «...підносити за-

робіток членів веденням при ньому підприємств і підносити культурний рівень членів» [5, арк. 1].

Основні завдання кооперативи пов'язувалися з виданням журналів, часописів, книжок, художніх і мистецьких творів, заснуванні друкарень і книгарень, організації читалень, клубів, бібліотек, курсів, виставок і екскурсій, виділенні стипендій, проведенні конкурсів тощо [5, арк. 1].

На початковому етапі часопис був доволі демократичним. Редакційна колегія пропонувала читачам дати відповіді на 26 питань анкети-опитування [6, арк. 13–13 зв.]. Особливістю видання було використання «академічного правопису», прийнятого НТШ, оскільки «Нові шляхи» видавалися у друкарні цієї інституції. Перехід на новий правопис відбувався поступово [7, арк. 1].

Журнал мав радянське спрямування і був своєрідним продовженням громадського місячника «Шляхи» (1915–1918 рр.) [1, с. 80–87]. М. Ільницький зазначав, що «...декларуючи свою ідеологічну позицію, «Нові шляхи» не були зашореним вузькопартійним часописом і зуміли на перших порах згуртувати навколо себе широке коло демократично настроєної творчої інтелігенції. Тут можемо знайти цікаві огляди розвитку української поезії в Галичині повоєнного періоду, рецензії на нові книги» [5].

У перші роки існування часопис перебував на загально-демократичній платформі, у ньому друкувалися письменники різної ідеологічної орієнтації: Б. Лепкий, С. Черкасенко, О. Турянський, К. Гриневичева, Ю. Опільський, Я. Кондра, В. Бобинський, С. Гординський, Ю. Косач і Ю. Опільський, В. Гренджа-Донський, С. Масляк, С. Черкасенко, А. Коломиєць, О. Турянський, Я. Кондра, В. Бобинський, А. Павлюк. Тут друкували історичні, літературознавчі та мистецтвознавчі розвідки І. Свенціцький, М. Рудницький, С. Гординський, І. Крип'якевич, В. Щурат [3].

Поступово часопис дедалі більше переходив на ортодоксальні прорадянські позиції, звужувалося коло його авторів. У журналі були вміщені погромні статті про українську еміграційну поезію як представників старшого (О. Олесь, В. Самійленко, С. Черкасенко), так і молодшого покоління (Є. Маланюк), було піддано гострій критиці перші книги історичної епопеї Б. Леп-

кого про гетьмана І. Мазепу тощо. Через те від нього відійшла переважна частина вчорашніх прихильників і авторів [3].

Архівні матеріали підтверджують тезу про часопис як про радянське видання. Редакція «Нових шляхів» не лише цікавилася новинами, які відбувалися в УСРР, але й намагалася їх використовувати у своїх публікаціях. Так, Ю. Кулинич підготував для редакції постанови й резолюції, прийняті на III з'їзді партії, а саме: «Про партійне керівництво літературою», «Про ставлення до непролетарських організацій», «Про значення воєвничого матеріалізму», «Перевага та монополія», більшовицькі постанови й резолюції тощо [8, арк. 1, 2, 7, 10].

Деякі огляди газет та інші публікації, передруковані з радянських й іноземних видань, редагував А. Крушельницький. Зокрема у повідомленні про проведення вечора української культури, організованого газетою «Комсомолец України» в Харкові йшлося, про те, що «...сьогодні зібрався міський комсомольський актив, квіти столичної організації — сказав Хвиля, — є факт безсумнівного зрушення в бік приєднання робітничої молоді до української культури. Мало відвідувати український театр та співати українські пісні. Треба, щоб комсомол став душею великого національно-культурного процесу, що його зараз здійснює пролетаріят України» [9, арк. 2]. До речі, цитований текст А. Крушельницький викреслив повністю і усунув термін «пролетарські» письменники [9, арк. 2].

Окрім того, варто наголосити на тому, що редакція «Нових шляхів» отримувала інформацію про здобутки радянської України в культурній, економічній та технічній сферах, про події в літературі, кінематографі, про цензуру в Бельгії, новий робітничий театр в Англії тощо [8, арк. 3, 6, 17, 21].

За підрахунками редакції, з місячником співпрацювали близько 200 осіб «з усіх українських земель», а також вийшли праці майже 60 іноземних авторів [3]. У деяких зверненнях передплатників до редакційної колегії були прохання отримати усі номери часопису за весь рік. Висловлювалося бажання С. Шведенка з Дніпропетровська мати можливість ознайомитися з «Історією політичної думки галицьких українців» К. Левицького та «Історією визвольних змагань галицьких українців», які, як писав автор «...в Радянській Україні цього дістати не можу» [10, арк. 17].

Часописом «Нові шляхи» цікавилися не лише приватні особи, але й окремі організації. Так, товариство «Сокіл» з Гайворонки у листі від 16 жовтня 1929 р. просило надсилати його на вказану адресу [9, арк. 20], правління Українського науково-технічного товариства (м. Харків) [9, арк. 41], бібліотека Київського інституту народної освіти [9, арк. 43 зв.] та інші.

Варто наголосити на тому, що «Нові шляхи» мали міжнародне визнання, про що свідчать листи-прохання про передплату за кордон. Так, у приватному листі з Відня, датованому 22 лютого 1929 р., висловлювалося прохання про передплату видання; українське академічне товариство «Січ» у Відні також передплачувало часопис [11, арк. 1, 6] та інші.

Про прорадянськість змісту «Нових шляхів» свідчить як тематика публікацій, так і трактування редакційною колегією подій, що відбувалися в УСРР. Зокрема про це йдеться у статті А. Аршавського «Внутрішня організація колгоспів», надрукованій у журналі «Огонек» № 16 від 10 червня 1930 р. [12, арк. 1, 7]. Її автор, виходячи з радянських постулатів, намагається колективні принципи, які використовувалися в колгоспах вважати «вселенською машиною», що «...пускає в рух і регулює працю в колгоспах» [12, арк. 1]. А. Аршавський переконаний у тому, що «...зорганізувати працю в колгоспі, що об'єднує тисячі селян на території декількох десятків тисяч гектарів — це велетенське завдання» [12, арк. 1].

Розхвалюючи колгоспи, автор зазначав, що колгоспи це нове явище у світовій історії, новий етап прогресу суспільного життя і комуністичної революції. Завершуючи статтю, він писав, що «...намічене партією завдання — максимально збільшити засівну площу й підняти врожайність полей — цілковито відповідає селянським стремлінням і побажанням. Тому-то й бачимо ми часто такий підйом духа й ентузіазм на польових роботах, і в цьому запорука бурхливого зросту й повного успіху колгоспного руху» [12, арк. 7].

Звичайно, що в умовах міжвоєнної Польщі практично усі видання піддавалися гонінню влади і конфісковувалися нею. Зокрема 30 січня 1930 р. А. Крушельницький отримав повідомлення від львівського міського староства, у якому зазначалося, що, виходячи з 73 артикулу розпорядження Президента Польщі від 10 травня 1927 р. про пресу, стаття під назвою

«Біг в сутінках» (листопад 1930 р.) порушує вказане положення [13, арк. 1].

Головного редактора «Нових шляхів» звинувачували у насильницькій зміні державного ладу Польщі. Насправді ж йшлося про наступне. Наведемо конкретний приклад того, як львівське міське староство коментувало окремі фрагменти тексту як державну зраду. «Оце завдання «Рідної Школи»! Це повинна виконати рідношкільна організація! На цей шлях вона може піти, коли звільниться від клерикального полону, від націоналістичного пустомельства й від опортуністичних настроїв. Коли нарешті звільниться від тягару, який зв'язує її руки й притолочує її. Тим тягарем є середні школи «Рідної Школи» [13, арк. 4 зв.]. А. Крушельницький, як головний редактор «Нових шляхів», виступав проти такого трактування владою матеріалів, друківаних на сторінках часопису [13, арк. 6].

Остання відома книга, 8/9, вийшла у вересні 1932 р. Імовірно, надалі часопис не виходив через несприятливу ситуацію, пов'язану з матеріальними труднощами, про що й повідомляла редакція в останніх номерах. З 1933 р. журнал перестав існувати у зв'язку з переїздом родини Крушельницьких до УСРР [3].

Отже львівський літературно-науковий, мистецький і громадський місячник «Нові шляхи» — своєрідний видавничий феномен, у якому на початковому етапі його існування акумулювалися ідеї різноманітних політичних течій та груп, а з часом домінувала ідеологія радянофільства, популяризована головним редактором А. Крушельницьким, який перебував під її впливом.

Джерела та література

1. Романюк М. М., Галушко М. В. Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: Історико-бібліографічне дослідження: У 3 т. / М. М. Романюк, М. В. Галушко. — Львів: Світ, 2003. — Т. 3, кн 2: 1929–1939 рр. — 928 с.
2. Ільницький М. Статті про Львів. Літературний Львів першої половини ХХ ст. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://map.lviv.ua/statti/ilnyckij.html>.
3. Ільницький М. М. Нові шляхи — журнал [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України. — Т. 7: Мі-О / [Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.]. НАН України. Інститут історії України. — К.: Наукова думка, 2010. — 728 с.: іл. — Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Novi_shliakhy_z.

4. Зуляк М. «Нові шляхи» — львівський літературно-науковий, мистецький і громадський місячник (1929–1932 рр.) / М. Зуляк // Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів: зб. наук. статей. — Львів: ПП Сорока Т. Б., 2013. — Випуск 3. — С. 55–63.
5. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІ-АЛ України). — Ф. 311. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 1–4.
6. ЦДІАЛ України. — Ф. 311. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 13–13 зв.
7. Там само, спр. 3. — Арк. 1.
8. Там само, спр. 7. — Арк. 1–3, 6–7, 10, 17, 21.
9. Там само, спр. 8. — Арк. 2.
10. Там само, спр. 9. — Арк. 17, 20, 41, 43 зв.
11. Там само, спр. 10. — Арк. 1, 6.
12. Там само. — Ф. 361. — Оп. 1. — Спр. 25. — Арк. 1, 7.
13. Там само. — Спр. 4. — Арк. 1, 4 зв., 6.

Анотації

Зуляк М. И. Советскофильская тематика львовского журнала «Новые пути» (1929–1932 гг.).

В статье проанализировано советофильскую тематику львовского журнала «Новые пути» (1929–1932 гг.). Исследовано его распространение среди читателей, конфискации номеров польской властью и прекращение его издания.

Ключевые слова: Восточная Галичина, советофильство, львовский журнал «Нові шляхи».

Zuliak M. I. Sovietic theme in Lviv magazine «New ways» (1929–1932).

The article analyzes soviet theme in Lviv magazine «New ways» (1929–1932). The article examines its distribution among readers, confiscation of issues by Polish authorities and termination of its publication.

Key words: Eastern Galicia, radyanofilstvo, Lviv magazine «New Ways».

Надійшла до редакції 20 жовтня 2013 р.

УДК 930.2.2-9

О. О. Коханова

ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО СТАНОВИЩА ЖІНКИ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В ПЕРІОД 1920–1930-х рр. В ПОСТРАДЯНСЬКІЙ ІСТРОРІОГРАФІЇ

У статті досліджується проблема зміни правового становища жінки в УРСР в 20–30 рр. ХХ ст. в історіографії пострадянського (сучасного) періоду, аналізується залучення жінок до політичного життя держави. Простежуються особливості дослідження різними авторами процесу залучення жінок до партійних організацій і інститутів.

Ключові слова: історіографія, жіноцтво, УСРР, суспільно-політичне життя.

Гендерна проблема у Радянській Україні почала висвітлюватися ще з моменту прийняття першої Конституції 1919 року. Саме цей документ став початком розгляду рівноправ'я жінки з чоловіком як природно необхідного процесу соціалістичного суспільства. Але радянські історики не завжди об'єктивно висвітлювали всі процеси, що відбувалися в 20–30-х роках ХХ ст. на гендерному просторі.

Цю тему досліджувала велика кількість соціологів, психологів, істориків, юристів, які давали різну оцінку факту гендерної рівності чоловіків та жінок за часів існування СРСР та права жінок на рівну з чоловіками участь у суспільно-політичному житті країни, трудову зайнятість та кваліфікацію. При цьому оцінка залежала не лише від особистості автора, його власних поглядів на проблему, а й від часу написання та видання його праць. Найбільш об'єктивною та зваженою є історіографія пострадянського періоду (сучасна), адже вона є незаангажованою та незаідеологізованою.

Мета статті — висвітлити проблему суспільно-політичного становища жінки в Радянській Україні в період 1920–1930-х років в пострадянській історіографії. Проаналізувати всі аспекти становища радянської жінки на теренах України на основі історіографічних джерел.